

Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bielsku-Białej

Medycyna to nauka znana od wieków. Jednak dopiero w XIX i XX wieku następuje ogromny rozwój wiedzy o diagnostyce, nowych sposobach terapii, lekach, sprzęcie medycznym itp. Rozwija się także piśmiennictwo z zakresu medycyny i nauk pokrewnych.

Po latach rozbiorów w Polsce jest ogromne zapotrzebowanie na literaturę z tej tematyki w języku polskim, a co za tym idzie rozwija się rynek wydawniczy, a także biblioteki medyczne.

Twórcą i pierwszym dyrektorem Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie został wielki polski bibliofil, bibliograf i bibliotekarz medyczny Stanisław Konopka

Ilustr. 26. Mjr dr med. S. Konopka (1933)

W latach międzywojennych był aktywnym członkiem komisji, powołanej do reorganizacji bibliotekarstwa lekarskiego w niepodległej Polsce.

Wykładał historię medycyny, redagował kilka tytułów czasopism medycznych. Przywiązywał ogromną wagę nie tylko do gromadzenia zbiorów (pod jego kierownictwem zbiory Biblioteki Centrum Wyszkozenia Sanitarnego wzrosło z 8000 do 120 000 egz), ale także do bibliografii, dzięki którym będzie łatwiejszy dostęp do literatury medycznej .

Od 1925 roku kierował Biblioteką Wojskowego Instytutu Sanitarnego w Warszawie, stworzył ośrodek bibliografii lekarskiej na bardzo wysokim poziomie. Rozpoczął w latach 20 XX wieku opracowywanie i publikowanie Polskiej Bibliografii Lekarskiej piśmiennictwa medycznego z początku XX w. (1901-1939), stworzył bibliografię lekarzy polskich, kilka bibliografii dla wojska, kilkanaście tysięcy opisów bibliograficznych dotyczących pediatrii i

opieki nad dzieckiem (XVI-XX w.), wydał 3 roczniki Polskiej Bibliografii Lekarskiej 1925/26, 1926/27 i 1938. Kierowana przez niego Biblioteka Centrum Wyszkozenia Sanitarnego uznawana była za największą naukową biblioteką medyczną w Polsce.

W tym okresie przedstawił pomysł centralnej biblioteki medycznej państwa, która dzięki stworzonemu w niej warsztatowi naukowemu podnosiłaby poziom wiedzy polskich lekarzy, farmaceutów i innych pracowników służby zdrowia.

Niestety prace przerwał wybuch wojny. W okresie okupacji uległy ogromnemu zniszczeniu i rozproszeniu zbiory największych bibliotek. Po upadku powstania spłonęła Biblioteka Centrum Wychowania Sanitarnego. Zostały zniszczone przedwojenne bibliografie medyczne

W czerwcu 1945 roku, jako doświadczony bibliotekarz i doskonały organizator, Stanisław Konopka zostaje mianowany Naczelnikiem Wydziału Naukowo-Wydawniczego w Ministerstwie Zdrowia, którego zadaniem było odbudowanie od podstaw ruchu naukowego i wydawniczego w dziedzinie medycyny i nauk pokrewnych.

Do najważniejszych zadań tego okresu należało zabezpieczenie zbiorów naukowych ponemieckich z ośrodków leczniczych i towarzystw lekarskich, pozyskiwanie księgozbiorów pozostawionych po lekarzach, utworzenie sieci bibliotek lekarskich w całym kraju, wznowienie ruchu wydawniczego naukowych czasopism i książek medycznych.

Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie została powołana do życia 8 czerwca 1945 roku (podstawę prawną działalności uzyskała 5 listopada 1949 r.).

Dzięki ogromnemu zaangażowaniu Dyrektora nie tylko na wiele sposobów gromadziła (współpraca międzynarodowa z innymi bibliotekami, wymiana, dary od osób prywatnych, zakup) i udostępniała zbiory, ale także zajmowała się rozwojem działalności informacyjno-bibliograficznej z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych. Pilną sprawą było odtworzenie zniszczonego w czasie wojny słownika haseł przedmiotowych (do tworzenia katalogów przedmiotowych). Pierwsze wydanie Słownika haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych ukazał się w 1954 roku.

Od 1948 roku Stanisław Konopka zaczął wydawać Polską Bibliografię Lekarską.

W Polsce niepodległej w szpitalach i zakładach opieki zdrowotnej działały biblioteki fachowe. W latach 1945-1950 utworzono 10 akademii medycznych, przy których powstawały biblioteki główne o charakterze naukowym

Zarządzeniem Ministerstwa Zdrowia z 12 sierpnia 1953 ustanowiono Główną Bibliotekę Lekarską jednostką koordynującą działalność bibliotek medycznych w Polsce. Miała sprawować nadzór merytoryczny i opiekę nad nimi w tworzeniu księgozbiorów zarówno polskiej jak i zagranicznych, usprawnianiu obiegu naukowej informacji medycznej.

W działalności biblioteczno-informacyjnej ważną rolę odgrywają oddziały terenowe. Pomysłodawcą centralnej biblioteki medycznej i rozbudowanej sieci bibliotek był Stanisław Konopka. Podstawę prawną do organizowania oddziałów stworzył w 1955 roku wprowadzony przez Ministra Zdrowia ustęp do statutu GBL „**Biblioteka może posiadać oddziały terenowe**”.

Już w połowie lat 50 utworzono oddziały w Katowicach, Kielcach, Olsztynie i Rzeszowie, w latach 60 w Koszalinie, Opolu i Bydgoszczy.

W latach 60 XX wieku zbudowana od podstaw przez Stanisława Konopkę biblioteka mieściła się w rzędzie 10 największych bibliotek medycznych świata. Przełom w tworzeniu oddziałów terenowych nastąpił pod koniec lat 80 XX w. W połowie województw brakowało naukowych bibliotek, a było ogromne zapotrzebowanie na specjalistyczne piśmiennictwo biomedyczne. Główna Biblioteka Lekarska wystosowała pismo do Ministerstwa Zdrowia, które rozesłano do zainteresowanych województw, z propozycją utworzenia nowych oddziałów, podając warunki (lokalowe i materialno-techniczne) dla samorządów terenowych.

W 1989 roku ukazało się zarządzenie Ministra Zdrowia powołujące siedem nowych oddziałów w: Bełchatowie, **Bielsku-Białej**, Elblągu, Gorzowie Wlkp., Radomiu, Słupsku i Toruniu. Miały swoje siedziby w wojewódzkich szpitalach zespolonych, w okręgowych izbach lekarskich, w wydziałach zdrowia urzędów wojewódzkich. Z ich zbiorów korzystają oprócz lekarzy, także pielęgniarki, farmaceuci, rehabilitanci, studenci szkół medycznych, AWF, pracownicy naukowcy.

25 października 1990 roku została podpisana umowa pomiędzy Główną Biblioteką Lekarską w Warszawie reprezentowaną przez dyrektora doc. dr hab. Janusza Kapuścika i głównego księgowego mgr Danutę Danes – Dzikiewicz a Urzędem Wojewódzkim – Wydział Zdrowia w Bielsku-Białej reprezentowanym przez lek. Zofię Tarnawę i głównego księgowego Marię Baczyńską w sprawie partycypowania w kosztach utrzymania Oddziału terenowego Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bielsku-Białej.

GBL w Warszawie zobowiązała się ponosić koszty zatrudnienia 2 pracowników merytorycznych oraz koszty gromadzenia i uzupełniania zbiorów bibliotecznych tj. książki, czasopisma i inne materiały biblioteczne zgodnie z obowiązującymi przepisami. Urząd Wojewódzki Wydział Zdrowia w Bielsku-Białej miał zapewnić lokal oraz ponosić koszty jego wyposażenia, utrzymania i eksploatacji (zakup mebli, opłaty za energię elektryczną, sprząatanie, konserwację i naprawę urządzeń, usługi transportowe i telefoniczne).

Na przełomie 1990/1991 zostają zatrudnione kustosz mgr Grażyna Kojder-Odrzywołek – absolwentka Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej we Wrocławiu (pełniła wcześniej funkcję kierownika Biblioteki Centralnej Domu Kultury Włókniarzy), która zostaje kierownikiem Oddziału i bibliotekarz Alicja Kłys jako pracownik.

W przedwojennej kamienicy przy ulicy Krasińskiego 28, gdzie mają już siedziby Beskidzka Izba Lekarska, Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych, Polskie Towarzystwo Lekarskie i Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Kadry Medycznej zostają wyremontowane 2 pomieszczenia o powierzchni 50 m², w których rozpoczyna od „zera” bielski Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej. Rozpoczyna się zdobywanie wyposażenia, gromadzenie książek i czasopism.

W pomieszczeniach powstają czytelnia na 8 miejsc,

oraz wypożyczalnia. Pierwsze wolumeny zostają przekazane przez Polskie Towarzystwo Lekarskie .Księgozbiór biblioteki powstaje w oparciu o zakupy finansowane przez GBL w Warszawie oraz dzięki darom Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, GBL w Warszawie oraz osobom prywatnym.

W sprawozdaniu GBL za 1990 rok podano , że stan zbiorów na 31.12.1990 r. Oddziału terenowego Bielsko-Biała wynosi 37 wol.. W Głównej Bibliotece Lekarskiej w Warszawie przygotowano i przekazano do Oddziału komplet

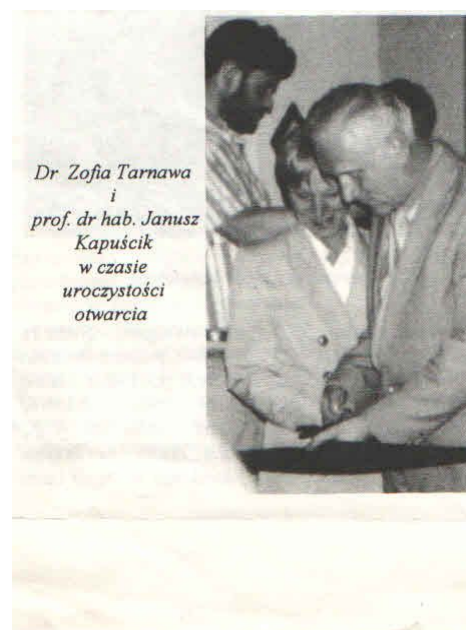
formularzy, druków, norm i instrukcji niezbędnych w działalności biblioteczno-informacyjnej..

W połowie maja 1992 roku Kierownik Oddziału kieruje pismo do Dyrektora Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego w Bielsku-Białej Pani Zofii Tarnawy o gotowości do otwarcia. Księgozbiór liczy ok. 1700 wolumenów książek (wpisanych i skatalogowanych), 61 tytułów czasopism, w tym kilka obcojęzycznych jak The Lancet, The New England Journal of Medicine w prenumeracie, oraz ok. 170 tytułów czasopism zagranicznych w formie darów za lata 1989-1991.

Biblioteka posiada Informację Bieżącą. Przegląd Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego za lata 1982-1990 oraz Cumulated Index Medicus. Pod naciskiem środowiska, mimo, że nie nastąpiło oficjalne otwarcie ze zbiorów Oddziału korzysta prawie 100 czytelników.

W dniu 25 czerwca 1992 roku zostaje podpisana kolejna umowa pomiędzy Główną Biblioteką Lekarską w Warszawie reprezentowaną przez Dyrektora prof. Dr hab. Janusza Kapuścika, Głównego Księgowego Danutę Danes – Dzikiewicz a Urzędem Wojewódzkim – Wydziałem Zdrowia w Bielsku-Białej reprezentowanym przez Dyrektora Zofię Tarnawę p.o. Głównego Księgowego Marię Baczyńską oraz Beskidzką Izbę Lekarską w Bielsku-Białej reprezentowaną przez Prezesa Ryszarda Batyckiego, Skarbnika Annę Byrczek i Księgową Helenę Leśniakowi w sprawie partycypacji w kosztach utrzymania Oddziału Terenowego Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bielsku-Białej.

Dwa dni później tj. **27 czerwca 1992 roku następuje uroczyste otwarcie.**

Wzięli w nim udział przedstawiciele GBL w Warszawie: Dyrektor prof. dr hab. Janusz Kapuścik, dr Edward Pigoń, mgr Halina Dusińska, mgr Mirosława Sobczak oraz Przewodniczący Beskidzkiej Izby Lekarskiej Ryszard Batycki, Główny Lekarz Wojewódzki Zofia Tarnawa, Przewodniczący Oddziału Wojewódzkiego Polskiego Towarzystwa Lekarskiego Olgierd Kossowski, Dyrektor Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego Marek Cywiński, dyrektorzy Zespołów Opieki Zdrowotnej, lekarze oraz zaproszeni dziennikarze regionalnej telewizji, radia i prasy.

Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bielsku-Białej przez wszystkie lata działalności starał się zaspokajać potrzeby środowiska medycznego w zakresie udostępniania literatury biomedycznej jak i informacji naukowej z tej dziedziny. Obok Bieżącej Informacji piśmiennictwa medycznego, która ze względów wydawniczych (wydawana w formie periodyków) nie zawierała najnowszych publikacji, Oddział prowadził katalog przedmiotowo-tematyczny nowości w formie papierowych fiszek. Dzięki nim opracowywane bibliografie na zamówione tematy do prac licencjackich, magisterskich, specjalizacyjnych czy doktoratów zawierały pełny przegląd literatury z danego tematu. Ze względu na rosnącą liczbę czytelników, a ograniczoną liczbę wolumenów książkowych nowości wydawniczych, prenumeraty czasopism polskich i zagranicznych w 1994 roku biblioteka otrzymała w formie użyczenia kserokopiarkę, obecnie mamy dwie własne.

W związku z powstającymi w regionie szkołami i uczelniami z wydziałami pielęgniarstwa, fizjoterapii, ratownictwa itp., które bądź nie posiadały bibliotek, bądź miały niedostateczne zbiory do Oddziału zaczęły zgłaszać się rzesze uczniów i studentów. W pewnym momencie Kierownik Oddziału był zmuszony wystosować pismo do rektorów szkół wyższych i dyrektorów szkół policealnych o wprowadzeniu ograniczenia w obsłudze i udostępnianiu księgozbioru. Główna Biblioteka Lekarska Oddział Bielsko-Biała jest biblioteką naukową powołaną przede wszystkim do obsługi lekarzy, pielęgniarek, fachowych pracowników ochrony zdrowia oraz pracowników naukowych (według Statutu i Regulaminu Udostępniania). Ze względu na ograniczone warunki lokalowe i personalne oraz naukowo-fachowy profil gromadzonych zbiorów nie jest w stanie obsługiwać zbyt wielkiej grupy uczniów potrzebujących zwłaszcza podręczników i podstawowych wiadomości z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych. W czytelnicy zostało wydzielone miejsce dla pojedynczych osób oraz przygotowywano bibliografię i literaturę dla nich w ramach zbierania materiałów do prac licencjackich i magisterskich.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku Fundacja im. Stefana Batorego realizowała program „Internet dla Lekarzy”. Główna Biblioteka Lekarska w

Warszawie zwróciła się do niej z prośbą o pomoc w sfinansowaniu kosztów podłączenia 16 oddziałów terenowych do Internetu. Uzgodniono z jednostkami terenowymi, które miały partycypować w kosztach utrzymania oddziałów o zapewnienie przez nich środków na modernizację sprzętu komputerowego (komputer dla naszej Biblioteki został zakupiony przez Wydział Zdrowia przy Urzędzie Wojewódzkim). Wśród wielu Oddziałów także w Bielsku-Białej został zakwalifikowany do podłączenia. Przetarg na wyposażenie Oddziałów w faxmodemy, oprogramowanie, instalację kont poczty elektronicznej na serwerze GBL oraz przeszkolenie pracowników w zakresie obsługi wygrała firma „Internet dla Szkół” i w połowie listopada 1998 roku przystąpiła do realizacji zamówienia. Wprowadzenie Internetu umożliwiło dostęp online do wielu katalogów w GBL i polskich bibliotekach naukowych i medycznych. Korzystanie z poczty elektronicznej umożliwił nie tylko szybszy i lepszy obieg informacji, ale znacznie przyspieszył wypożyczenia międzybiblioteczne.

Oddział GBL w Bielsku-Białej stał się biblioteką współtworzącą i korzystającą z zasobów Centralnego Katalogu Czasopism Zagranicznych. Zadaniem tego katalogu jest informacja o tytułach i posiadanych numerach czasopism zagranicznych w polskich bibliotekach medycznych dla potrzeb biblioteczno-informacyjnych m. in. wypożyczeń międzybibliotecznych. Sigł Oddziału w Bielsku-Białej to GBL-BB. Z czasem coraz więcej artykułów pojawia się w formie elektronicznej, jednak informacje o starszych wydaniach (były tylko w formie wydawnictw papierowych) można znaleźć w Katalogu i dlatego zasługi CKCZ nadal są wielkie.

Dostęp do Internetu otworzył przed bielskim Oddziałem możliwość korzystania z zagranicznych baz pełnotekstowych np. ProQuest, Blackwell, Springer, Lippincott-Ovid i EBSCO (abonament wykupiony przez GBL w Warszawie).

Coraz częściej zamawiane w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych materiały otrzymujemy w formie skanów, co ogranicza czas oczekiwania i koszty wysyłki.

Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bielsku-Białej stara się w miarę swoich możliwości kadrowo – lokalowo - finansowych zaspakajać potrzeby środowiska medycznego w zakresie udostępniania piśmiennictwa medycznego, poradnictwa informacyjno-bibliograficznego, potwierdzania publikacji naukowych itd. Obecnie mamy prawie 7500 wol. książek (staramy się na bieżąco kupować nowości), prenumerujemy większość tytułów czasopism polskich z dziedziny medycyny. W tym roku Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie wykupiła dla lekarzy darmowy dostęp do ponad 100 tytułów książek elektronicznych (Ibuk) i czytelnicy Oddziału mogą otrzymać hasła dostępu.

Idąc naprzeciw potrzebom czytelników, którzy często z braku czasu (praca na więcej niż jeden etat, w godzinach uniemożliwiających przyjscie do biblioteki, mieszkanie w sporej odległości od miejscowości posiadającej biblioteki medyczne; dokształcanie się – wykłady, praktyki popołudniami i w weekendy; życie rodzinne) na gromadzenie literatury do pisanych prac, do samokształcenia, wykładów , prezentacji itp. mają dopiero późno wieczorem lub w weekendy. Oddział poszerzył swoją ofertę o wysyłanie bibliografii drogą mailową, w ten sam sposób można się kontaktować (jest to najtańsza forma kontaktu i zarazem „pozostawiająca ślad”) zamawiać publikacje (w wersji kserokopii, skanowanie jest zbyt czasochłonne przy ograniczonej liczbie personelu), które można otrzymać pocztą (priorytet polecony – do 48 godzin).

Pozwolę sobie zacytować fragment artykułu „Główna Biblioteka Lekarska – instrument wspomagający kształcenie podyplomowe pracowników ochrony zdrowia” autorstwa Aleksandra Tulczyńskiego, Ewy Włostowskiej i Jacka Drogosza :

„Nadal jednak są i na pewno pozostaną użytkownicy emocjonalnie przywiązani do tradycyjnego korzystania z książek oraz artykułów w czasopismach drukowanych lub też tacy, których umiejętności pracy w Internecie nie są wysokie albo dostęp do niego ograniczony.

Ci wszyscy są mile widziani zarówno w 16 oddziałach terenowych w Polsce, jak również w siedzibie Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie...”.

Na zakończenie pragnę podziękować Pani Grażynie Kojder-Odrzywołek , wieloletniemu Kierownikowi Oddziału, która stworzyła ten prężnie działający Oddział. Jest autorką wielu pism, notatek służbowych i zdjęć, z których korzystałam w tym artykule.

BIBLIOGRAFIA

1. Dusińska H.: Stanisław Konopka – założyciel Głównej Biblioteki Lekarskiej. Biuletyn GBL 1995: (351) s. 27-32
2. Kapuścik J.: Stanisław Konopka twórca Głównej Biblioteki Lekarskiej. Biuletyn GBL 1988 (341/2) s. 3-9
3. Dusińska H.: Stanisław Konopka jako twórca Polskiej Bibliografii Lekarskiej. Biuletyn GBL 1988 (341/2) s. 10-13
4. Pigoń E.: Biblioteki medyczne w Polsce. Biuletyn GBL 1997 (355) s. 47-53
5. Howorka B.: Sieć biblioteczna resortu zdrowia i opieki społecznej a ustawa o bibliotekach (W dwudziestą rocznicę uchwalenia ustawy). Biuletyn GBL 1988 (341/2) s. 37-41
6. Howorka B.: Współpraca Głównej Biblioteki Lekarskiej z siecią w zakresie działalności informacyjnej (Koreferat do wystąpienia D.Kuźmińskiego). Biuletyn GBL 1987 (340) s. 26-30

7. Howorka B.: Biblioteki naukowe w projekcie nowej ustawy o bibliotekach. Biuletyn GBL 1993 (348) s. 3-9
8. Pigoń E.: Główna Biblioteka Lekarska jako centralna biblioteka medycyny. Biuletyn GBL 1987 (340) s. 3-13
9. Kapuścik J.: Główna Biblioteka Lekarska – wczoraj i dziś. Biuletyn GBL 1995 (351) s. 19-25
10. Pigoń E.: Oddziały terenowe Głównej Biblioteki Lekarskiej. Biuletyn GBL 1995 (351) s. 33-37
11. Pigoń E.: Główna Biblioteka Lekarska w 1990 roku. Biuletyn GBL 1991 (345) s.111-114
12. Kojder-Odrzywołek G.: Otwarcie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej. Biuletyn GBL 1993 (348) s. 112-113
13. Pigoń E.: Internet dla oddziałów terenowych Głównej Biblioteki Lekarskiej. Biuletyn GBL 1998 (358) s. 101-102
14. Pigoń E.: Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych w polskich bibliotekach medycznych 1993-1998. Biuletyn GBL 1999 (361) s. 46-51
15. Tulczyński A., Włostowska E., Drogosz J.: Główna Biblioteka Lekarska – instrument wspomagający kształcenie podyplomowe pracowników ochrony zdrowia. Polska Medycyna Rodzinna 2003 t. 5 nr 3 s. 475-479

Alicja Warchoł
Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie
Oddział w Bielsku-Bielej